

Pravoslavná spiritualita a její praktické příklady

Svatí andělé, jejich poslání a význam Svatý archanděl Michael a jeho místo v díle spásy člověka

*Teologická interpretace v souladu s biblickou
a svatooteckou exezezí*



Ing. et Mgr. Michal Dvořáček, PhD.



*Pro vnitřní potřebu vydala
Pravoslavná církevní obec v Brně
Prosinec 2014*

SLOVO ÚVODEM

Ačkoli již ctihodný otec Jan Sinajský¹ označil anděle za *světlo* osvěčující každé *mnišské zřízení*², ústy ctihodných a bohonosných otců pravoslavné Církve se nám dostává ujištění, že cíl našeho duchovního snažení je pro nás pro všechny, laiky i mnichy, identický. Podle svatých Otců cílem lidského života je z křesťanského pohledu *jednota s Bohem, společenství s Ním a vidění Jeho slávy*³. Duchovní člověk se stává atletem v duchovním smyslu tohoto slova, tedy někým, kdo s veškerou rychlostí své duše běží, „aby získal nebesa a mohl se zmocnit a uchopit pro sebe nebeské království,“ jak nás vybízí archim. Emiliános Simonopetrský v souladu s učením svatého apoštola Pavla. Je tedy zřejmé, že tento úkol, který znamená „dobrý boj za získání nebeského království“ a „zachování víry“⁴, se týká nás všech, a proto se nemůže stát, že by určitý cíl v duchovním životě naplňoval mnich, a jiný, zcela odlišný, zase laik, člověk žijící ve světě, neboť askeze je povinností všech, mnichů i věřících žijících ve světě, jak zdůrazňuje jiný ctihodný Svatohorec, archim. Georgios Grigoriatský.⁵

Svatý Dionýsios Areopagita pojednává v některých svých teologických spisech o hlavních předpokladech sjednocení člověka s Bohem, a přitom zkoumá existenci andělů, specifikuje jejich charakterové vlastnosti a všímá si kromě jiného též jejich odlišností ve srovnání s námi, lidmi. Ve svých

¹ Ctihodný Jan Sinajský (cca 525–605 po Kr.), zvaný též „Klimakos“, což se nejčastěji překládá jako *Žebříkovec*, se stal kromě svého svatého života známý především díky dnes již věhlasnému dílu pravoslavné asketické literatury, které sám sepsal. To nejznámější nese název Κλίμακα του Ιωάννου (Janův žebřík) a představuje výstup duše po jednotlivých stupních (schodech) k dokonalosti. Ctihodný otec Jan prožil 40 let jako poustevník na Sinajské hoře a ve svých 75 letech byl zvolen představeným Sinajského monastýru sv. Kateřiny. Jeho památku si Pravoslavná církev připomíná 30. března.

² „Φως μεν μοναχοίς, ἄγγελοι, φως δε πάντων ἀνθρώπων, μοναχική πολιτεία.“ („Světlem mnichů jsou andělé“, „světlem lidí je mnišské zřízení (mnišstvo)“). ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ (Άγιος). Περί διακρίσεως. In: Κλίμαξ, Λόγος ΚΓ'. Έκδ. Ι. Μ. Παρακλήτου, Ωρωπός Αττικής 1978, s. 289. Srv. ΜΕΛΕΤΙΟΣ (Ο Κατάνγκας). Η ίδρυση δύο μοναστηριών Ι. Επισκοπής Κατάνγκας. In: ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ (Περιοδικό Ορθόδοξον Εξωτερικής Ιεραποστολής, roč. ΚΑ), č. 81, Θεσσαλονίκη 2010, s. 65.

³ Виз АМФИЛОХИЈЕ, РАДОВИЋ (Митрополит). Исихасм као освајање унутарних простора. In: *Основи православног васпитања. Светигора*, Београд 2006, s. 232.

⁴ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΙΤΗΣ. Η παρουσία μας εις τον ναόν. In: *Περί Θεού. Λόγος αισθήσεως. Οκτώ κείμενα πνευματικής αγωγής*. Αθήνα 2004, s. 193.

⁵ Виз ΓΕΩΡΓΙΟΣ (Αρχιμ.). Η άσκησις εις τήν Ορθοδοξίαν. In: *Θέματα εκκλησιολογίας και ποιμαντικής*. Άγιον Όρος 1999, s. 73–74.

*Listech*⁶, adresovaných různým křesťanským osobnostem tehdejší doby, odhaluje své myšlenky a povznáší se nad mocí křesťanských ctností, které jsou s to učinit člověka *obyvatelem nebe a spolubesedníkem andělů*. Ve svém *Desátém listu*, který poslal sv. apoštolu a evangelistovi Janovi (Teologovi), *uvězněnému na ostrově Patmu*, uvádí tato poučná slova: „Právě jako u jiných vidíme, že žijí ve společenství s Bohem již zde, protože se jakožto milovníci pravdy povznegli nad svou náklonností k hmotným věcem a v naprostém osvobození od všeho zlého a v božské lásce ke všemu dobrému si zamilovali pokoj a posvěcení. A tak již v přítomném životě začínají život budoucí, přebývají mezi lidmi *jako andělé*, neteční ke všem útrapám⁷, jsou nazýváni bohy, (žijí) ve svatosti a dalších dobrech.“⁸ Z jeho myšlenek lze vytušit silné přesvědčení o krásě duchovního zápasu, díky němuž může člověk napodobit i anděle, kteří jsou nám dáváni za vzory hodné následování.



⁶ Viz *Úvod - Pozitivní teologie v Listech* (X. list) k dílu DIONYSIOS AREOPAGITA. *Listy. O mystické teologii*, Praha: OIKOYMENH, 2005, s. 89–90. Anděly odlišuje jejich schopnost přijímat světlo pocházející z Boha, jejich poznání Boha je nemateriální, jednoduché a prvotnější než lidské poznání, které se do značné míry opírá o smyslové vnímání (srv. např. Dionysios, *De eccl. hier.* I,2). Dále se andělé od lidí liší svou láskou k dobru, která je neměnná. O andělských bytostech Dionysios hovoří jako o čistých, kontemplativních a dokonalých (srv. Dionysios, *De coel. hier.* VII,2), což jsou základní vlastnosti, které mohou lidem udávat směr na cestě k Bohu. Jak vést takový život podobný andělům, který lidem poskytuje dokonalejší společenství s Bohem, je specifikováno právě v desátém listu. Ten, kdo se chce již v tomto životě přiblížit Bohu, se musí vzdát veškeré spjatosti se zlem, oprostit se od materiálnosti a milovat pravdu, dobro, pokoj a svatost.

⁷ Řecké slovo *πάθος*, použité ve starořeckém originálu citovaného díla, bylo autorem českého vydání Dionysiových *Listů* přeloženo jako „útrapa“ (či rovněž utrpení), ale vhodnější by snad mohl být spíše pojem „vášeň“, jinak obecně užívaný pojem v celé řadě textů s tematikou pravoslavné spirituality.

⁸ DIONYSIOS AREOPAGITA. *Listy. O mystické teologii*. Řecko-české vydání. Praha: OIKOYMENH, 2005, str. 163.

SVATÍ ANDĚLÉ, JEJICH POSLÁNÍ A VÝZNAM

Abychom pochopili, jaký má být náš vztah a správná úcta ke svatým nebeským silám, jak vyplývá z pravoslavného učení o andělech, je vhodné, abychom se nejprve obrátili ke svatým Otcům, hodnověrným interpretům Svaté Tradice a vykladačům Svatého Písma. Svatý Basil Veliký píše ve svém díle *Devět kázání o stvoření světa*⁹ následující: „Bylo ustavení, které předcházelo stvoření světa, ustavení náležející nadpozemským silám, nadčasové, věčné a nepomíjející. Zakladatel a Tvůrce všehomíra v něm dal svou tvůrčí mocí vzniknout duchovnímu světu, tj. neviditelným inteligentním silám a vůbec celému duchovnímu řádu všeho, co přesahuje naše myšlení a co ani neumíme pojmenovat.“ „Neboť v něm je stvořeno všechno – svět viditelný i neviditelný, jak nebeské trůny, tak i panstva, vlády a mocnosti (viz Kol 1,16), síly a zástupy andělů i archandělé, kteří je vedou (viz Ef 1,21; 1Pt 3,22).“¹⁰ Svatý Nikolaj Velimirovič říká, že „když Bůh stvořil nebe a zemi (viz Gen 1,1), slovem *nebe* nebylo myšleno nějaké prázdné místo, nýbrž živoucí svět neviditelných duchů“¹¹. Podle ctihodné-

⁹ Basilův *Hexaëmeron* nese v řečtině název „Εἰς τὴν Ἑξαήμερον“ (τοῦ Μεγάλου Βασιλείου), tj. kázání o šesti dnech stvoření světa. Jedná se o soubor devíti kázání, komentujících a interpretujících prvních dvacet pět veršů první kapitoly starozákonní knihy Genesis. Tato poučení byla pronesena během pěti dnů předvelikonočního půstu (mezi 12. a 16. únorem roku 378 po Kr.). Sv. Basil odmítá představu o věčnosti smysly vnímatelného světa, která je odvozována z kruhového pohybu nebeských těles, a vychází z nemožnosti stanovit začátek a konec kruhu. Přijímá Aristotelův názor, že „co se zrodilo, musí i zaniknout“ (Aristotelés, *De caelo*, 282b4). Také podle sv. Basila „všechno, co v čase vzniklo, nutně musí v čase i skončit“ (Basil z Caesareje, *Homil. hexaem.* I,3); to ale platí jen pro smysly vnímatelný svět. Před jeho stvořením předcházelo „ustavení náležející nadpozemským silám, nadčasové, věčné a nepomíjející“ (tamtéž). Po zániku smysly vnímatelného světa nastane zrod budoucího věku, pro který se duše připravují, učí a vzdělávají na tomto pomíjivém světě. Srv. Dostálová, R. Pozemský svět jako škola lidských duší. In: BASIL Z CAESAREJE (Sv.). *Devět kázání o stvoření světa*. OIKOYMENH. Praha 2004, s. 17–18.

¹⁰ BASIL Z CAESAREJE (Sv.). *Devět kázání o stvoření světa*. OIKOYMENH. Praha 2004, s. 41.

Ef 1,(20)21: „... kterou dokázal na Kristu, když ho vzkřísil z mrtvých a posadil po své pravici v nebesích, vysoko nad každou vládu, mocnost, moc i panství, i nad každé jméno, které je jmenováno nejen v tomto věku, ale i v budoucím.“

1Pt 3,(21)22: „Podobným způsobem také nás nyní zachraňuje křest - nikoli odstranění tělesné špíny, ale odvolání dobrého svědomí k Bohu - skrze vzkříšení Ježíše Krista, jenž odešel do nebe a je po Boží pravici, neboť mu byli poddáni andělé, vlády i moci.“

Kol 1,16: „Jím bylo stvořeno všechno, co je na nebi i na zemi, věci viditelné i neviditelné, jak trůny, tak panství, jak vlády, tak mocnosti - všechno je stvořeno skrze něj a pro něj.“

¹¹ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΕΛΙΜΙΡΟΒΙΤΣ (Άγιος). Άγγελοι - οι πρεσβύτεροι αδελφοί μας. In: *Πάτερ ημών*. Αθήνα 2003, s. 92.

ho Izáka Syrského stvořil Bůh andělskou hierarchii „naráz a z ničeho“¹², přičemž ve všech řádech těchto rozumných bytostí panuje každý den neustálý vzestup, nikdy ne sestup. Andělské řády jsou „prudké ve svých pohybech, jsou bystré myslí, podivuhodní v poznání, podobající se Bohu, jak jen to je možné“¹³. V tomto smyslu jsou andělé našimi vzory.

Počínaje knihou Genesis až po Zjevení sv. Jana Teologa nás Svaté Písmo velmi intenzivně ujišťuje o neustálé přítomnosti andělů ve světě, stvořených ještě před člověkem a vším viditelným světem. A jací jsou andělé, v čem se v porovnání s námi, lidmi, liší a jaké poslání mají v dějinách spásy? Svatí Otcové učí, že Bůh stvořil andělé jako netělesné bytosti, obdařil je bohatými dary a umístil je do nebeských příbytků. Mezi anděly panuje řád ustanovený Boží velemoudrostí. Andělé neustále oslavují Hospodina, jsou plni lásky k Bohu a věrně vyplňují jeho příkazy. Jsou posly vyslanými splnit příkaz, a proto je na ikonách zobrazujeme s křídly, které symbolizují jejich ochotu a neustálou připravenost. Svatí andělé vedou neustálý boj s duchy zla (démony)¹⁴. Nejvyšší z andělů jsou archandělé, vůdcové nebeských sil, kteří vyplňují ty nejzávažnější příkazy. Vojevůdcem těchto nebeských sil byl ustanoven sv. archanděl Michael, nazývaný též *Archistratég*. Bůh udělil archanděla Michaela za ochránce každému věrnému křesťanovi. O existenci, činech a zjeveních svatých andělů svědčí Svaté Písmo, jakož i Svatá Tradice Církve.¹⁵



A jaká je ve skutečnosti povaha andělů a jejich rozdíl mezi Bohem a námi,

¹² II/10,24 (Asketická slova). Citováno podle ILARION (ALFEJEV). *Izák Syrský a jeho duchovní odkaz*. Pavel Mervart 2010, s. 72.

¹³ II/10,24, cit. tamtéž, s. 73.

¹⁴ Viz Asketická slova svatého Izáka Syrského, I/25 (184). „Démoni, kteří od Boha odpadli společně s ďáblem, žijí v nevědomosti a jsou zbaveni duchovního vidění, proto nemohou spatřit andělské řády, které se nacházejí nad nimi. Mají podobné vlastnosti jako andělé, ale protože jsou nositelé tmy, nemají v sobě světlo.“ Citováno podle ILARION (ALFEJEV). *Izák Syrský a jeho duchovní odkaz*, s. 74.

¹⁵ Viz *Архистратиг Божий Михаил и воинство небесных сил*. Православный мир. Москва 2006, s. 6.

lidmi? Metropolita Ierotheos uvádí, že sám Bůh je přirozeně chápán jako samobytný (existující zcela nepodmíněně), zatímco duše člověka a andělé jsou nesmrtelní prostřednictvím (Boží) blahodati.¹⁶ Svatý Jan Damašský praví, že pouze Bůh je netělesný, nepostížitelný a beztvářý sám ze své přirozenosti, zatímco andělé, démoni a duše lidí jsou nehmotné, neviditelné a beztvaré skrze (Boží) blahodat', a to „ve srovnání s hrubostí hmoty“¹⁷. Andělé, ačkoli jsou služební duchové, jsou éterickými bytostmi. Čistě noetický je pouze Bůh.¹⁸

V životě svatého Antonia Velikého se jednou přihodila tato zvláštní událost. Na své cestě ke svatému Pavlovi Thébskému, kterému chtěl nabídnout roucho sv. Athanasia Velikého, když se blížil k jeho jeskyni, spatřil svatý Antonios na obloze řády andělů, zástupy apoštolů, davy proroků a řády mučedníků a uprostřed nich „duši svatého Pavla (Thébského) jasnější než sníh, stoupající k nebi uprostřed mnohého veselí“¹⁹. Abba Izaiáš učí, že když lidská duše opouští tělo, andělé ji doprovázejí. Ven však vycházejí také temné síly (od Boha odstoupivší neboli padlí andělé), aby ji ovládly. V tuto chvíli andělé nebojují s démony, ale vytvářejí obrannou zeď kolem duše, tvořenou jejími dobrými skutky.²⁰

Archim. Emiliános ze Sv. Hory Athos nás poučuje o hlubokém tajemství, které je vlastní jen Kristově Církvi, podle nějž je na jednom konkrétním místě možné překlenout obrovskou propast, která nás dělí od nebeského, a tedy i andělského světa. Tímto místem je svatá Liturgie. „A proto, když vcházíme do chrámu, přetínáme vzdálenost mezi zemí a nebem, pronikáme mezi hvězdná tělesa, ponecháváme anděly pod sebou a vystupujeme až tam, kde přebývá Svatá Trojice.“²¹ Jde o jedno z velkých tajemství

¹⁶ JOHN OF DAMASCUS. *The Orthodox Faith*, kniha 2, kap. 3, FC 37. Svatý Jan Damašský dodává, že „andělé jsou nesmrtelní nikoli ze své přirozenosti, ale (Boží) blahodati, protože vše, co má svůj počátek, spěje do svého přirozeného konce“. Citováno podle HIEROTHEOS OF NAFPAKTOS. *Life after Death*. Birth of Theotokos Monastery 1998, s. 206.

¹⁷ JOHN OF DAMASCUS: *The Orthodox Faith*, kniha 2,3, FC 37. Citováno podle HIEROTHEOS OF NAFPAKTOS. *Life after Death*, s. 205.

¹⁸ Viz HIEROTHEOS OF NAFPAKTOS. *Life after Death*. Birth of Theotokos Monastery 1998, s. 81.

¹⁹ Evergetinos, s. 90. Citováno podle HIEROTHEOS OF NAFPAKTOS. *Life after Death*. Birth of Theotokos Monastery 1998, s. 144.

²⁰ Viz Evergetinos, s. 101, s. 58.

²¹ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΙΤΗΣ. Η παρουσία μας εις τον ναόν. In: *Περί Θεού. Λόγος αισθήσεως. Οκτώ κείμενα πνευματικής αγωγής*. Αθήνα 2004, s. 110.

Církve. „Nacházíme se ve skutečnosti spolu se zástupy svatých, spolu s andělskými řády, v jedné společnosti s šestikřídlymi serafíny, kteří se pohybují tak rychle, aby nás poučili, abychom i my spěchali ke Kristu den i noc; spolu s mnohokými cherubíny, aby si i naše oči přivykly objevovat Krista. To vše představuje velké tajemství naší Církve.“²² Archim. Emiliános uvádí, že ani liturgický (Malý či Velký) vchod neuskutečňujeme my sami, ale spíše andělé, které k tomu účelu Bůh poslal: „Vládce, Hospodine, Bože náš, jenž jsi ustanovil na nebesích řády a voje andělů a archandělů ke službě slávy své, se vchodem naším spoj i příchod svatých andělů, kteří by spolu s námi sloužili tobě a spolu (s námi) oslavovali dobrotnost tvou...“²³ Proto se také andělům říká „služební duchové“ (viz Žalm 104,4²⁴; Žid 1,14²⁵). Sám Kristus zjevil svým učedníkům, že svatí andělé jsou neustále mezi nimi přítomni: „Amen, amen pravím vám: Od tohoto času uzříte nebe otevřené, a andělé Boží vstupující a sestupující na Syna člověka.“ (Jn 1,51²⁶)

Když jednou sloužil svatou Liturgii svatý Spyridon (Trimifuntský²⁷) a pronesl „Pokoj všem“, andělé odpověděli „i duchu tvému“²⁸. Svatí Otcové Církve měli ostatně vždy podobné zjevení a sny, které se dějí i dnes. Vzpomeňme na sv. Sergije Radoněžského, který měl po svém boku vždy jednoho anděla, takže se spolusloužící divili, kdo je ta neznámá osoba v oltáři. Sám sv. Sergij odpovídal, že je to anděl, kterého mu Bůh seslal. „Pokaždé, když přichází, slouží spolu se mnou.“²⁹ Při svaté liturgii má kněz moc, danou mu od Boha, aby přikázal cherubínům a serafínům, aby sestoupili z nebe na zem. Ačkoli my lidé býváme často při svaté liturgii znaveni,

²² Viz tamtéž, s. 111.

²³ *The Divine Liturgy. Explained. A guide for Orthodox Christian worshippers.* Papadimitriou Publ., Athens 2000, s. 115–117.

²⁴ „Kterýž činí posly své duchy, služebníky své oheň plápolající.“

²⁵ „Zdaliž všichni nejsou služební duchové, kteříž posílání bývají k službě pro ty, kteří mají dědičně obdržeti spasení?“

²⁶ „I dí mu: Amen, amen pravím vám: Od tohoto času uzříte nebe otevřené, a andělé Boží vstupující a sestupující na Syna člověka.“

²⁷ *Ο Άγιος Σπυρίδων ο Θαυματουργός. Βίος, Θάψματα, Παρακλητικός κανών, Χαιρετισμοί, Εγκώμια.* Ιερά Μονή Παντοκράτορος Σωτήρος Χριστού, Κέρκυρα 2004, s. 55–56.

²⁸ *Ὁρθρος αγίου Σπυρίδωνος του Θαυματουργού, Συναξάριον.* (online). [2014-08-25]. Dostupné na internetu: <http://www.vlioras.gr/God/AgiosSpyridon/IMCorfuSpyridon.htm>.

²⁹ *Ὁσιος Σέργιος του Παντονέζ.* Ι. Μ. Παρακλήτου, Ωρωπός Αττικής 1991, s. 61–63.

andělé Boží nikdy Božímu služebníkově (knězi) neřeknou ne.³⁰ Archim. Emiliános praví, že i když anděly nevidíme, neznamená to, že neexistují, ale že si naše oči ještě nenavykly je duchovně nazírat.

Svatí Otcové, mezi nimiž i sv. Nikolaj Velimirovič, vysvětlují, že existují andělé národů, zemí, (místních) církví, jakož i osob (srv. Zjevení, 2. kap.). Svátý Jan Klimakos svědčí o svém osobním andělovi: „Pokaždé, když jsem zatoužil vystoupat ještě výše ve svém duchovním životě, anděl se mi zjevil a osvětlil mě.“ Svátý Basil Veliký říká, „že se náš anděl od nás nevzdálí, pokud jej my sami neodeženeme pryč svými špatnými skutky“³¹.

Existence svatých andělů podle Písma Svatého

Prorok Izaiáš viděl Serafíny (viz Žalm 33,6³²) a Ezechiél Cherubíny (viz Ez 10,8³³) spolu s dalšími podivuhodnými stvořeními kolem trůnu Nejvyššího. Nehemiáš řekl v modlitbě: „Ty jsi, Hospodine, sám ten jediný, ty jsi učinil nebesa, nebesa nebes i všechno vojsko jejich, zemi i všechno, což jest na ní, moře i všechno, což jest v nich, obživuješ také všechno, ano i vojska nebeská před tebou se sklánějí.“ (Ne 9,6) Velký prorok Daniel viděl Boha na trůnu, kde mu sloužili tisíce tisíců a desetitisíce desetitísíců (viz Dan 7,10³⁴). Svátý apoštol Pavel, který hovoří o Kristově moci, říká: „Kterýž jest obraz Boha neviditelného, prvorozený všeho stvoření. Neboť skrze něho stvořeny jsou všechny věci, kteréž jsou na nebi i na zemi, viditelné i neviditelné, buďto trůnové neb panstva, buďto knížatstva neb mocnosti; všechno skrze něho a pro něho stvořeno jest. A on jest přede vším, a všechno jím stojí.“ (Kol 1,15–17) Hospodin se Joba ptá, kde jsi byl: „Když prozpěvovaly spolu hvězdy jižní a plesali všichni synové Boží?“ (Job 38,4–7)

V knize Zjevení je popsána válka, která probíhá v nebi (v minulosti, nyní i v budoucnu). Svátý archanděl Michael spolu se svými anděly bojoval proti drakovi, který, jsa doprovázen svými vlastními anděly, útok opětoval. Tento *drak*, pod nímž je třeba si představit prvního padlého anděla, však nebyl dostatečně silný, a proto jak on, tak i jemu sloužící zlé síly ztratily své místo v nebeské hierarchii. Velký drak byl svržen - ten dávný had,

³⁰ Viz ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΙΤΗΣ. *Η παρουσία μας εις τον νάον*, s. 113.

³¹ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΕΛΙΜΙΡΟΒΙΤΣ (Άγιος). *Άγγελοι - οι πρεσβύτεροι αδελφοί μας*, cit. dílo, s. 112.

³² „Slovem Hospodinovým nebesa učiněna jsou, a duchem úst jeho všechno vojsko jejich.“

³³ „Nebo ukazovalo se na cherubínech podobenství ruky lidské pod křídly jejich.“

³⁴ „Potok ohnivý tekla a vycházel od něho, tisícové tisíců sloužili jemu, a desetkrát tisíckrát sto tisíců stálo před ním; soud zasedl, a knihy otevřeny byly.“

zvaný d'ábel, neboli *Sa'tan*³⁵, který vede celý svět na scestí. Svatí Otcové nás poučují, že závěrečný boj bude na zemi i na nebi vést opět sv. archanděl Michael, který má tentokrát svrhnout d'ábla ze země do podsvětí.³⁶ Dávní vykladači Apokalypsy viděli v osobě sv. archanděla Michaela obhájce lidstva proti d'áblu, který se snažil jej před Bohem obžalovat. Dábel byl po prohraném zápasu svržen z nebe na zemi,³⁷ kde nadále zápasí proti Kristově Církvi: „I svržen jest drak ten veliký, had starý, kterýž slove d'ábel a satanáš, svodící celou ekuménu; svržen jest na zem, i andělé jeho s ním svrženi jsou.“ (Zj 12,9)

Existence svatých andělů v učení svatých Otců

Svatý Nikolaj Velimirovič učí, že „Andělské mocnosti (δυνάμεις) byly stvořeny dříve než člověk, také proto je nazýváme našimi staršími bratry (πρεσβύτεροι αδελφοί).“ „Andělé jsou beztělesní a ve svém důsledku před naším přirozeným zrakem neviditelní.“³⁸ Jelikož nemají tělo, jsou zbaveni tělesných potřeb, žádostí a vášní, aniž mají touhu porození dětí. Nežení se, nemají starost o budoucnost, ani se nebojí smrti. Nestárnou. Jsou navždy a nezměnitelně mladí, nádherní a silní. Jsou nesmrtelní, nevedou zápas za svou spásu, jsou již navždy dobří a svatí, jak je stvořil Bůh. Podobně jako lidé mají andělé svá jména, pocity, rozum, svobodnou vůli a tvořivou schopnost. Prvotní Církev ustanovila, aby bylo každé pondělí zasvěceno památce svatých andělů.

Člověk ztratil svou schopnost vládnout nad Božím stvořením, čili schopnost, kterou mu Bůh na počátku udělil. Díky Kristovu Vtělení se může člověk opět stát podobný andělům. „Naši starší bratři,“ jak píše sv. Nikolaj Velimirovič, „slouží jako lékaři nemocnému a starají se o jeho zdraví a spá-



³⁵ Sa'tan znamená v hebrejštině „odpůrce“; z hebrejškého sa'tan se nakonec vyvinulo slovo *satan* (d'ábel).

³⁶ Viz ΚΟΣΜΑΣ (Ιερομ.). *Αποκάλυψις σε εικόνες*. 3. vyd., Ορθοδόξου Χριστιανικής Αδελφότητας Λυδία 1992, s. 152–159.

³⁷ Srv. АВЕРКИЙ, архиеп. (ТАУШЕВ) - СЕРАФИМ, иером. (РОУЗ). *ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΙΣΙΣ в учении древнего Христианства*. Москва 2001.

³⁸ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΕΛΙΜΙΡΟΒΙΤΣ (Άγιος). *Άγγελοι - οι πρεσβύτεροι αδελφοί μας*, cit. dílo, s. 97.

su.³⁹ V žádné knize Svatého Písma nebylo napsáno tolik o andělech jako v Janově Apokalypse (Zj 15,6⁴⁰ a 10,1–3⁴¹). Svatí Otcové nás poučují, že Boží andělé netouží po tom, abychom je oslavovali. Klanění a úcta náleží pouze Bohu; svědectví o tom podává opět kniha Zjevení (srv. Zj 22,8–9⁴²).

Andělé neustále oslavují Boha. Slovo „anděl“ znamená „ten, který nese poselství“. Svatý Řehoř Teolog praví, že „někteří z noetických duchů stojí před velkým Bohem, zatímco jiní se podílejí na zachování světa“⁴³. Svatý Jan Damašský praví: „Andělé jsou mocní, připravení vykonat Boží vůli a jako jemní duchové (λεπτά πνεύματα) se okamžitě zjevují tam, kam je posílá Bůh.“⁴⁴ Andělé přinášejí lidem většinou dobré zprávy a utěšují je: anděl utěšil Agar, když jí slíbil narození Izmaila; u dubu Mamre pak sdělili andělé Abramovi, že Sára porodí Izáka apod. Andělé ale také zachraňují lidi: v Písmu svatém je popsána záchrana Lota s rodinou (Gen 19,1–22⁴⁵); Jáкова před Ezauem (Gen 32,1⁴⁶) či tří mládenců v peci babylonské (Dan 12 kap.⁴⁷).

Počátkem Vtělení (Boha Loga) se začali kolem Krista zjevovat andělé, kteří byli vždy připraveni mu sloužit. Klanějí se mu v nebi i na zemi. Podporovali jeho dílo, tedy Církev, a budou tak činit až do konce světa. Když

³⁹ Tamtéž, cit. dílo, s. 100.

⁴⁰ „I vyšlo sedm těch andělů z chrámu, majících sedm ran, oblečení jsou rouchem lněným, čistým a bělostkvoucím, a přepásáni na prsech pásy zlatými.“

⁴¹ „I viděl jsem jiného anděla silného, sestupujícího s nebe, oděného oblakem, a duha na hlavě jeho byla, a tvář jeho jako slunce, a nohy jeho jako sloupové ohnivé. A v ruce své měl knížku otevřenou. I postavil nohu svou pravou na moři, a levou na zemi. A volal hlasem velikým, jako by lev řval. A když dokonal volání, mluvilo sedm hromů hlasy své.“

⁴² „Já pak Jan viděl jsem a slyšel tyto věci. A když jsem slyšel a viděl, padl jsem, klaněti se chtěje před nohama anděla toho, kterýž mi tyto věci ukazoval. Ale řekl mi: Hleď, abys toho nečinil. Neboť jsem spolumužebník tvůj a bratří tvých proroků, a těch, kteříž ostřihají slov knihy této. Bohu se klaněj.“

⁴³ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΕΛΙΜΠΟΒΙΤΣ (Αγίος). *Ἀγγελοι - οι πρεσβύτεροι αδελφοί μας*, cit. dílo, s. 107.

⁴⁴ Tamtéž, cit. dílo, s. 107.

⁴⁵ „Přišli pak dva andělé do Sodomy u večer, a Lot seděl v bráně Sodomské. Kteréžto když uzběl, vstav, šel jim v cestu a sklonil se tváří až k zemi.“ (Gen 19,1)

⁴⁶ „Jákož pak odešel cestou svou, a potkali se s ním andělé Boží.“

⁴⁷ „Toho času postaví se Michael, kníže veliké, kterýž zastává synů lidu tvého, a bude čas souzení, jakéhož nebylo, jakž jest národ, až do toho času; toho, pravím, času vysvobozen bude lid tvůj, kdožkoli nalezen bude zapsaný v knize.“ (Dan 12,1)

se Kristus narodil v chudobné jeskyni, zjevil se mu zástup andělů (Lk 2,13⁴⁸), a podobné zjevení se opakovalo i po období pokoušení od ďábla na poušti (Mt 4,11⁴⁹). Když znázorňujeme na ikonách nějakého anděla či archanděla, musíme si podle sv. Nikolaje (Velimiroviče) představit, „že jsou za nimi zástupy (andělů), ačkoli jsou neviditelní tělesnými očima“⁵⁰. Toho, koho miluje Pán, jak dodává sv. Nikolaj, toho milují i Jeho andělé. „Ti, kteří milují Boha, ať lidé nebo andělé, jsou pro Boha stejně významní.“⁵¹ Díky tomu nazýváme anděle našimi *staršími bratry*, abychom je ctili a obraceli se k nim v modlitbách.

Některé nástroje svatých andělů jako hole, zářivý ohnivý šat, měřičské a stavitelské nástroje jsou symboly Božích soudů, které se nás týkají; jedny poukazují na napravující výchovu nebo trestající spravedlnost, jiné na vysvobození z nesnází nebo účel výchovy. Podobně jsou andělům ve Svatém Písmu udělovány symboly zvířat: lva, orla, koní, případně řek, kol a vozů. „Smyslem andělského působení je obecně nějaký pohyb, schopnost odhalovat, zjevovat skryté skutečnosti.“⁵²

Všeobecně přijímaná úcta k Přesvaté Bohorodici nás přivádí k ještě hlubšímu zamyšlení v souvislosti se svatými anděly. Ačkoli byl člověk učiněn „jen o něco menší než andělé“,⁵³ Přesvatá Bohorodice díky své pokorě a poslušnosti vůči Bohu převýšila lidskou přirozenost, dosáhla jako první člověk theose, a právem je proto v Pravoslaví ctěna jako ta, která je „nad Cherubíny ctěnější a nad Serafíny bez přirovnání slavnější“. Svatý Nikodém Svatohorec, nedávný osvětitel naší Církve a vůdčí osobnost pravoslavného mnišství, poukazuje na to, že „dokonce andělské řády jsou osvětleny světlem vycházejícím od Panagie“⁵⁴.

⁴⁸ „A hned s andělem zjevilo se množství rytířstva nebeského, chválicích Boha a řkoucích...“

⁴⁹ „Tedy opustil ho ďábel, a aj, andělé přistoupili a sloužili jemu.“

⁵⁰ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΕΛΙΜΠΟΒΙΤΣ (Άγιος). Άγγελοι - οι πρεσβύτεροι αδελφοί μας, cit. dílo, s. 113.

⁵¹ Tamtéž, cit. dílo, s. 121.

⁵² ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΑ: *O nebeské hierarchii*. Vyšehrad 2009, s. 126.

⁵³ „Maličko jsi jej menšího andělů učinil, slavou a ctí korunoval jsi ho, a ustanovils jej nad dílem rukou svých.“ (ηλάττωσας αὐτόν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους, δόξῃ καὶ τιμῇ εστεφάνωσας αὐτόν). (Žid 2,7)

⁵⁴ GEORGIOS (Archim.). The contribution of Theotokos to man's deification. In: *Deification as the purpose of man's life*. Holy Monastery of St. Gregorios. Mt. Athos 1997, s. 21.

Archandělé uvnitř nebeské hierarchie

Shromáždění horních nebeských zástupů, archanděla Michaela a ostatních nebeských beztělesných mocností: archandělů Gabriela, Rafaela, Uriela, Selafiela, Jehudiela, Barachiel a Jeremiela, bylo ustanoveno slavit na počátku 4. stol. na sněmu v Laodicei⁵⁵, který se konal krátce před Prvním všeobecným sněmem v Nicei⁵⁶. Konkrétně 35. pravidlo laodicejského sněmu odsoudilo uctívání andělů jako bohů a vládců světa⁵⁷ a veřejně ji prohlásilo za heretickou; stejný sněm současně potvrdil správný (čili pravoslavný) způsob úcty k andělům.

Den církevní oslavy byl určen na listopad, a to na devátý měsíc následující po měsíci březnu (kdy se v dávných dobách začínal nový rok), což je v souladu s počtem andělských řádů. Osmý den měsíce byl vybrán k bohoslužebné vzpomínce Shromáždění nebeských andělských zástupů proto, že den Strašného soudu je nazýván *Osmým dnem*, neboť „Syn člověka přijde ve své slávě a všichni svatí andělé spolu s ním“ (Mt 25,31). Andělské řády jsou rozděleny do tří hierarchií: nejvyšší, střední a nejnižší. Nejvyšší hierarchie zahrnuje: *Serafíny*, *Cherubíny* a *Trůny*. Střední andělská hierarchie se skládá ze tří řádů: *Panstev*, *Sil* a *Mocností* a nejnižší hierarchie zahrnuje poslední tři řády: *Vlády*, *Archanděle* a *Anděle*. Archandělé jsou poslové velkých a podivuhodných poselství (1Sol 4,16⁵⁸). Odhalují prorockví a tajemství víry.⁵⁹ Osvěcují lidi, aby poznávali a chápali Boží vůli, rozšiřují

⁵⁵ Viz 35. *Pravidlo svatého místního sněmu laodicejského* (r. 343): „Křesťané nesmějí opouštět církev Boží a odcházet k zvykání andělů a činiti shromáždění. Toto je zavrženo. A proto, bude-li někdo přistižen, že provozuje takové tajné modloslužebnictví, buď proklet, protože opustil Pána našeho Ježíše Krista, Syna Božího a přistoupil k modloslužebnictví. Poznámka: Odsuzují se bludaři, kteří se nemodlí k Bohu a Kristu, nýbrž pouze k andělům jako k tvůrcům a správcům světa.“ NOVÁK, A. J. *Pravidla všeobecných a místních sněmů i sv. otců pravoslavné církve*. Pravoslavná církev v Československu 1995, s. 94.

⁵⁶ Viz Ава ЈУСТИН ПОПОВИЋ. СВЕЧАРСКА ЖИТИЈА. СВЕТИ АРХАНГЕЛ МИХАИЛ. Манастир ХИЛАНДАР 1995, s. 9.

⁵⁷ Srv. KLEMENS ALEXANDRIJSKÝ. *Pobídka Řekům*. Herrmann a Synové, Praha 2001, s. 113. „Pohled’ na celý kosmos – je jeho dílo! I nebe, slunce, andělé, lidé jsou dílem jeho rukou (srv. Žalm 8,4). Jak veliká je moc Boží.“ „Ať proto nikdo z nás neuctívá slunce, ale touží po tom, kdo jej stvořil.“

⁵⁸ „Nebo sám ten Pán se zvukem ponoukajícím, s hlasem archanděla a s troubou Boží sestoupí s nebe, a mrtví v Kristu vstanou nejprve.“

⁵⁹ DIONÝSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*, cit. dílo, s. 97.

víru v Boha mezi lidmi, osvěćující jejich mysl světlem svatého Evangelia.⁶⁰ Podle sv. Řehoře Dvojeslova archandělé posilují u lidí svatou víru, jejich mysl osvěćují světlem poznání sv. Evangelia a odhalují jim tajemství zbožné víry.⁶¹ Archandělé jsou považováni za velké zvěstovatele Boží vůle lidem. Nezřídka kdy projevují svůj osobitý zásah do běhu lidských dějin prostřednictvím skutků, které pokládáme přinejmenším za podivuhodné.⁶² Podle sv. Dionýsia Areopagity archandělé „způsobují jednotu andělů, přijímají osvěćení principu božství prostřednictvím vyšších mocí, zjevují je dále andělům a skrze ně i nám, lidem“⁶³. V tomto smyslu přijímáme, my lidé, doteky nebeského světa, inspirujeme se příkladem andělské poslušnosti a nacházíme i pro náš pozemský život řešení či způsob, jak překonávat různé obtíže a pokušení. K tomu necht' nám dopomáhají svatí andělé, naši starší spolubratři v Pánu.

Komentáře sv. Maxima (Vyznavače) k učení o andělech sv. Dionýsia (Areopagity)

Svatý Maxim Vyznavač je jedním z vícera osvěćených vykladačů a komentátorů různorodého díla sv. Dionýsia Areopagity, mimo jiné i jeho spisu *O Mystické teologii a O Božských jménech*. Jeho komentáře jsou velmi pregnantním vysvětlením některých hůře chápaných míst v díle sv. Dionýsia. V souvislosti s tématem našeho zamyšlení o beztělesných nebeských silách uvedeme některé základní myšlenky obou světců, úzce související s naukou o andělech⁶⁴.

⁶⁰ Viz *Synaxis of the Archangel Michael and the Other Bodiless Powers*. (online). [2014-11-05]. Dostupné na internetu: <http://oca.org/saints/lives/2013/11/08/103244-synaxis-of-the-archangel-michael-and-the-other-bodiless-powers>.

⁶¹ Viz Ава ЮСТИН ПОПОВИЧ. СВЕЧАРСКА ЖИТИЯ. СВЕТИ АРХАНГЕЛ МИХАИЛ, cit. dílo, s. 15.

⁶² Srv. ΔΥΣΣΟΣ, Ε. *Το ιστορικό και θάυματα Ταξίαρχη Μανταμάδου*. Μυτιλήνη 1992, s. 54–57 (Vyprávění o podivuhodném zázraku sv. archanděla Michaela na řeckém ostrově Mytilini, ve starobylém monastýru svatých Taxiarchů (Monastýr Mantamadou). Více o zázracích sv. archanděla Michaela viz ΔΙΜΙΤΡΙΥ ΡΟΤΟΒΣΚΙΥ. ЖИТИЯ СВЯТЫХ. III. НОЯБРЬ. *Сабар святого Архистратига Михаила и прочих небесных сил безплотных*. КОВЧЕГ, МОСКВА 2003 a dále ΙΓΝΑΤΙΟΥΣ (Αρχιμ.). *Σύντομο ιστορικό, θάυματα, σημεία και αποκάλυψεις στην ιερά Μονή των Ποιμένων* (1990–1971). Ι. Μ. των Ποιμένων 2007.

⁶³ DIONÝSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*. Vyšehrad 2009, cit. dílo, s. 97.

⁶⁴ Každý badatel, který zkoumá problematiku nehmotných existencí (tzv. neviditelného světa, který vznikl přede vším viditelným), musí chtět nechtět dospět k problematice dobra a zla, jeho vzniku, příčin, ale také jednotlivých bytostí, které spolu v dějinách světa sváděly zápas a stály na straně dobra, příp. zla. Takzvané zlo v lidském pojetí bývá pod-

Sv. Dionýsios nazývá anděle *bohotvaré* (teomorfní) *bytosti*. Autor díla o *Božských jménech* dále uvádí, že „andělská stvoření jsou v určitém smyslu *náměty* Boží dobroty“⁶⁵. Podle sv. Maxima má sv. Dionýsios na mysli určité způsoby sjednocení s Bohem. Podrobněji pojednává sv. Dionýsios o andělech ve svém traktátu s názvem *O nebeské hierarchii*. V souladu s vysvětlením sv. Maxima je třeba rozlišovat tzv. rozumné bytosti, jimiž sv. Dionýsios míní anděly. Když ale hovoří o rozumových tvorech, pak má sv. Dionýsios naopak na mysli lidi.

Andělská seskupení se ve vztahu k Božímu působení (vyzařování Boží blahodati) mezi sebou odlišují. Dané rozdíly odpovídají jejich postavení. Jsou souměrné vůči jejich řádu a hodnotě. Tyto nadnebeské bytosti se však podle sv. Maxima projevují jako bohotvaré a účastní se Božího sjednocení analogicky ke svým kvalitám.⁶⁶ Z těchto komentářů lze vytušit jistý axiom jinak platný i pro lidské bytosti, kde každá bytost je originální a může dosáhnout zvláštního postavení v nebeských příběhy, kde bude lidská duše přebývat v souladu s mírou své svatosti, získané ještě během pozemského života.

Svatý Maxim upozorňuje na skutečnost, že rovněž sv. Dionýsios potvrzuje pořádek nebeských nehmotných sil, čili andělů, a jejich vyšší a nižší postavení. Někteří andělé jsou v tomto smyslu nejvyšší, a mezi nimi navíc ještě jakýsi nejvyšší.⁶⁷ Zde má sv. Dionýsios na mysli, jak se domníváme, právě sv. archanděla Michaela⁶⁸. Sv. Maxim nicméně upozorňuje, že v souladu se spisem sv. Dionýsia *O nebeské hierarchii* „však ani nejvyšší z andělů nezná způsob Pánova vtělení“⁶⁹.

le sv. Maxima u Boha dobro. Hovoří-li sv. Dionýsios o zle, pak jím míní věci, jako jsou války, které plodí nemoci, smrt apod. „My lidé to pokládáme za zlo, ale přesto jsou to síly dobrodinné Příčiny. Pro mnohé bylo přece jmenované podnětem k pokání, poznání Boha a zbožnosti. A také proroci hovoří o neštěstí jako o výchovných prostředcích.“ Srv. DIONÝSIOS AREOPAGITA (Sv.). *O mystické teologii. O božských jménech. S komentáři sv. Maxima Vyznače.* (z ruštiny přeložil Alan Černohous). Nakl. Dybbuk, 2003, s. 147 (komentář č. 30).

⁶⁵ DIONÝSIOS AREOPAGITA (Sv.). *O mystické teologii. O božských jménech.* S komentáři sv. Maxima Vyznače. Nakl. Dybbuk, 2003, s. 49 (komentář č. 54).

⁶⁶ Viz tamtéž, s. 66 (komentář č. 33).

⁶⁷ Viz tamtéž, s. 73 (komentář č. 53).

⁶⁸ O nejvyšším z andělů se ve Svatém písmu nejvíce hovoří v souvislosti s Janovou Apokalypsou (viz Kniha Zjevení).

⁶⁹ DIONÝSIOS AREOPAGITA (Sv.). *O mystické teologii. O božských jménech*, cit. dílo, s. 73 (komentář č. 53).

Neméně objevnou myšlenkou v díle *O Božským jménech*, na niž nás upozorňuje sv. Maxim, je označení svatých andělů jako obecně dobrých. Sv. Dionýsios skutečně nazývá anděle jako ve své podstatě dobré, protože v nich není žádné zlo, a také proto je třeba, abychom anděle chápali jako Boží obrazy. Svatý Maxim si všímá této skutečnosti a ve svém komentáři dodává, že i démoni mají dobrou podstatu (neboť vše, co Bůh stvořil, bylo *velmi dobré*, srv. Gen 1,31⁷⁰), a z tohoto pohledu je třeba pohlížet i na ty z andělů, kteří se vzbouřili proti Bohu a které archanděl Michael spolu s dalšími zástupy nebeských vojsk nakonec svrhl z nebe dolů. „I démoni byli předtím přece také andělé. A zkazili se jen tím, že ztratili dobré vlastnosti a přestali působit v dobro,“⁷¹ říká sv. Maxim Vyznavač.

Na závěr těchto vzácných svatooteckých komentářů budiž zmíněna ještě další vlastnost andělů, kterou je Láska. Hlavní argumentací sv. Maxima je vyznání sv. Jana Teologa, který ve svém *Poslání* píše, že „Bůh je láska“ (1Jn 4,8). Z toho je patrné, že Bůh je vše sjednocující Eros čili Láska. Od něj láska přechází k andělům. U andělů se podle sv. Maxima zvlášť projevuje božská láska k jednotě, „neboť andělé nemají žádný důvod k nesouladům či rozepřím“⁷².



⁷⁰ „A viděl Bůh vše, což učinil, a aj, bylo velmi dobré. I byl večer a bylo jitro, den šestý.“

⁷¹ DIONÝSIOS AREOPAGITA (Sv.). *O mystické teologii. O božských jménech*, cit. dílo, s. 137 (komentář č. 141). Sv. Maxim vysvětluje toto místo následovně: „Dobro je typické pro ty, kteří existují v souladu s vlastní přirozeností. A z tohoto hlediska je to velký rozdíl (viz dobří a zlí andělé).“

⁷² Tamtéž, cit. dílo, s. 116–117 (komentář č. 88).

ÚČAST SVATÉHO ARCHANDĚLA MICHAELA

V DÍLE SPÁSY ČLOVĚKA

Nahlížíme-li na existenci andělů prizmatem starozákonní, a snad ještě více oné novozákonní dějinné zkušenosti, a vycházíme-li z duchovní reality interpretované očima svatých, můžeme konstatovat, že andělé jsou v boholidském prostředí Kristovy Církve téměř všudypřítomní. Ano, máme na mysli zejména církevní latii čili prokazování úcty vůči Bohu, kdy všechny stvořené rozumné bytosti (andělé) a rozumová stvoření (lidé) oslavují spolu s nerozumnou přírodou svého Tvůrce. Svědčí o tom jak Písmo svaté, tak posvátná Tradice. Díky překonání bludu ikonoklasmu a konečného vítězství učení o ikonách nabylo znázorňování andělů nových rozměrů. Andělé začínají plnit specifickou roli v Božím záměru spásy světa (tzv. Boží oikonomii) a jejich osoby se stávají neoddělitelnou součástí ikonografických motivů na pozadí různých christologických a bohorodičných svátků. Tím, jak nahlížíme do dějin křesťanského umění, všímáme si postupně, že andělé jsou zobrazováni jako nebeští strážci samotného Krista, ať již je Spasitel znázorněn jako Vševládce (Pantokrator) nebo vyobrazen jako Vtělené Slovo (Logos). Nepřehlédnutelný vliv jejich úcty, které se jim dostává ze strany věřících, je patrný také při rozličných vyobrazeních Přesv. Bohorodice (např. při události Zvěstování či Zesnutí). Na některých ikonách jsou vyličení jako pomocníci a spolupracovníci ve vykupitelském díle Kristově, na jiných pak jako strážcové chrámů anebo průvodci duší při jejich přechodu z pozemského k věčnému životu. Nehledě na to, kde a jak jsou andělé zobrazováni, vždy vyjadřují triumfální charakter Nebeského království a spásu světa.

Ne jinak tomu je v oblasti pravoslavné hymnografie a obecně hagiografie, která čerpá z teologické argumentace svatých Otců. Máme-li možnost zkoumat roli a význam sv. archanděla Michaela v dějinách lidské spásy, zachycené formou církevních hymnů a textů obsažených ve službě tomuto svatému Vůdci všech nebeských sil, pak lze nabýt přesvědčení, že před námi stojí Bohem stvořená nehmotná síla, andělská bytost, jejíž moc a vliv jsou již jen na první pohled podivuhodné.

Svatý archanděl Michael

Všechny řády nebeských mocností nazýváme obecně anděle, ačkoli každý má své vlastní jméno a postavení v souladu se svými úkoly. Pán zjevuje

svou vůli nejvyššímu stupni andělů, který dále informuje ty nižší.⁷³ Nade všemi devíti řády Pán ustanovil **svatého archanděla Michaela**, věrného Božího služebníka, jako vrchního velitele. Byl to právě archanděl Michael, který svrhl z nebe arogantně pyšného Lucifera⁷⁴ a ostatní padlé duchy, když se vzbouřili proti Bohu. V souladu s tím, jak učení svatých Otců o tomto tématu shrnuje ctihodný Justin Popovič, svatý archanděl Michael „zavolal řády andělů a zvolal: 'Pozor mějme! Stůjmež s bázní před naším Stvořitelem, a neopovažujme se učinit to, co je protivné Boží vůli!'“⁷⁵.

V hebrejštině znamená jméno Michael „ten, kdo je jako Bůh“ (*mi-kdo, ke-jako* nebo podobně, *El-božství*), což je v talmudické tradici interpretováno jako řečnická otázka: „Kdo je jako Bůh?“ (v očekávání negativní odpovědi), a to nepřímou naznačuje, že ve skutečnosti není nikdo *jako Bůh*. Tímto způsobem je archanděl Michael nově interpretován jako symbol pokory před Bohem. V křesťanských modlitbách je na něj odkazováno jako na *svatého Archanděla Michaela*. V pravosláví se mu obecně přiznává titul *Archistratégos* nebo *Vrchní velitel nebeských zástupů*. Podle jména je zmíněn v knize Daniel, v knize Judově a v knize Zjevení, podle níž vede vojsko Božích andělů proti silám satana během jeho povstání v nebi. V knize

⁷³ Viz *Synaxis of the Archangel Michael and the Other Bodiless Powers*. (online). [2014-11-05]. Dostupné na internetu: <http://oca.org/saints/lives/2013/11/08/103244-synaxis-of-the-archangel-michael-and-the-other-bodiless-powers>.

⁷⁴ Křesťanská tradice o Luciférovi vychází jednak z Jeronýmova překladu (proroka) Izajáše, jednak čerpá i z Knihy Zjevení svatého Jana (viz Zj 12,7–10), kde Jan ztotožňuje dávného hada z Edenu s padlou hvězdou, tedy Satana a Lucifera. Podobně ztotožňují Lucifera a Satana Tertulián (*Contra Marcionem* 11,17), Origenés (*In Ezechielem* 3,356) a další. Plně rozvinutá křesťanská tradice založená na Jeronýmově překladu Izajáše (viz 14,12) učinila z Lucifera jméno hlavního padlého anděla, který ztratil svou původní slávu jitřní hvězdy a začal odporovat Bohu i těm, kteří jej vyznávají.

Zj 12,7–10: „Tehdy nastal v nebi boj: Michael a jeho andělé bojovali proti drakovi. A drak bojoval, i jeho andělé, ale nic nezmohli. Na nebi už se pro ně nenašlo místo a ten veliký drak - ten dávný had, zvaný d'ábel a Satan, který svádí celý svět - byl svržen. Byl svržen na zem a jeho andělé byli svrženi s ním. A uslyšel jsem mocný hlas, jak v nebi říká: "Nyní nastalo spasení, moc i království našeho Boha a vláda jeho Krista; neboť byl svržen žalobce našich bratrů, který na ně dnem i nocí žaloval před obličejem našeho Boha.“

Iz 14,11–15: „Svržena jest do pekla pýcha tvá, i zvuk hudebních nástrojů tvých; moli tobě podestláno, a červi tě přikrývají. Jakž to, že jsi spadl s nebe, ó lucifere, v jitře vycházející? Poražen jsi až na zem, ježto jsi zemdlíval národy. Však jsi ty říkával v srdci svém: Vstoupím do nebe, nad hvězdy Boha silného vyvýším stolicí svou, a posadím se na hoře shromáždění k straně půlnoci. Vstoupím nad výsosti oblaku, budu rovný Nejvyššímu. A ty pak stržen jsi až do pekla...“

⁷⁵ Ава ЈУСТИН ПОПОВИЋ. СВЕЧАРСКА ЖИТИЈА. СВЕТИ АРХАНГЕЛ МИХАИЛ, cit. dílo, s. 17.

Daniel je svatý Michael zobrazován jako „jeden z hlavních knížat“, který v Danielově vizi přichází na pomoc archandělu Gabrielovi v jeho zápase s andělem Persie (Dobielem). Archanděl Michael je zde rovněž popisován jako obhájce izraelského národa.⁷⁶

Někteří křesťanští teologové identifikují působení a činy svatého archanděla Michaela ve Svatém Písmu i tam, kde není přímo jeho jméno uvedeno: příklady této identifikace zahrnují např. cherubína, který stál u bran Ráje: „A tak vyhnal člověka a osadil zahradu Eden cherubíny k východní straně s mečem plamenným blýskajícím se, aby ostříhali cesty k stromu života.“ (Gen 3,24); dále anděla, skrze nějž Bůh vydal Desatero (příkázání) svému vyvolenému lidu; anděla, který se postavil do cesty Balaamovi: „Ale rozpálil se hněv Boží..., a postavil se anděl Hospodinův na cestě, aby mu překazil.“ (Num 22,22) nebo anděla, který vyhnal armádu assyrského krále Senacheriba: „Tedy stalo se té noci, že vyšel anděl Hospodinův, a zabil ve vojsku Assyrském sto osmdesáte pět tisíců.“ (2Kr 19,35)

Lze předpokládat, že z důvodu historicko-biblické provázanosti židovství s křesťanstvím začal být archanděl Michael vnímán a přijímán jako



velký zastávce a ochránce všech křesťanů. První křesťané nicméně z důvodu zachování pravoslavné víry považovali za své patrony v boji a v případné válce spíše mučedníky, jakými byli svatí velkomučedníci: Georgios, Theodoros, Demetrios, Sergios a Bakchus, Prokopios či Merkurios, zatímco archandělovi Michaelovi udělili privilegium péče o své nemocné. V místě, kde byl poprvé uctíván ve shodě s pravoslavným učením, v dávné Frygii (dnešní Turecko), právě archandělův léčitelský zásah poněkud upozadil jeho do té doby dominantní postavení jako ochránce ve vojenských

záležitostech. Toto místo se od dávných dob stalo hlavním střediskem úcty

⁷⁶ Viz *Archangel Michael* (online). [2014-09-15]. Dostupné na internetu: [http://en.wikipedia.org/wiki/Michael_\(archangel\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Michael_(archangel)).

svatých andělů, zvláště svatého archanděla Michaela.⁷⁷ Církevní tradice vypráví o tom, že svatý archanděl Michael způsobil existenci léčivého pramenu, který začal prýstít v místě zvaném *Chairotopa*, nedaleko Colossae (viz Chóny), kde všichni nemocní, kteří se v tomto pramenu vykoukali, vzývajíce při tom Nejsvětější Trojici a svatého archanděla Michaela, přijímali uzdravení.⁷⁸

V souladu s posvátnou Tradicí Církve se dochovalo svědectví o tom, jak jednou pohané namířili proti chrámu sv. archanděla Michaela v Chónách pramen s úmyslem jej zničit. Strážce této křesťanské svatyně, zbožný muž Archippus, se modlil ke svatému Michaelovi, který se skutečně zjevil a způsobil prasknutí skály, do níž byl odveden hrozivě se valící proud řeky, který mířil na svatý chrám. Jednou provždy byly tímto zázračným zjevením posvěceny vody vyvěrající z této skalní průrvy. Pravoslavná církev věří, že toto zjevení se událo přibližně v polovině prvního století (po Kr.), a slaví proto vzpomínku na tuto událost každoročně 6. září jako *Zázrak archanděla Michaela v Chónách*. Horké prameny u města Pýthie v Bithýnii, ale i jinde v Malé Asii, byly rovněž zasvěceny svatému archandělu Michaelovi.⁷⁹

Příklady úcty projevované archandělu Michaelovi v pravoslavné hymnografii

Svatý archanděl Michael vystupuje na pozadí pravoslavné hymnografie, která je vyjádřením zbožné úcty a správného čili ortodoxního učení, jako *nejsvětější (nejzářivější) představitel tříslunečného Božství* (Trisólněčného Božestva předstátel' svitlější). Jeho zjev je *ohnivý* (óhnen) a jeho dobrota *podivuhodná* (čúdna). Je prvním z andělů - *Pervoánhel* či také *Pervenstvujuščij*, a jeho úloha nesmírná, neboť vykonává vše, co mu Tvůrce přikázal: „...nehmotným svým bytím přecházíš z konce na konec (všeho světa), a plniš tak rozkazy Tvůrce všech“ (neveščéstvennym bo jestestvóm prechodíš koncy, ispolňája povelínija vsích Tvorcá) a „...mezi řády svých archandělských řádů jsi ukázal, Hospodine, Archistrátěga Michaela“ (posred'í činov pervenstvujušča pokazál jesí Hóspodi, Tvojích archánhelskich, Mi-

⁷⁷ Срв. ДИМИТРИЙ РОСТОВСКИЙ. ЖИТИЯ СВЯТЫХ. III. НОЯБРЬ. *Сабор святого Архистратига Михаила и прочих небесных сил безплотных*. КОВЧЕГ, МОСКВА 2003.

⁷⁸ Viz *Архистратиг Божий Михаил и воинство небесных сил*. Православный мир. Москва 2006, s. 17–18.

⁷⁹ Viz LAURENT (Moine): *L'Archange Michel, chevalier de l'Apocalypse*. Lavardac (France): Monastère orthodoxe St. Michel, 1992.

chařla Archistratřia)⁸⁰. Archanděl Michael jako nejvýznamnější a nejpřednější z noetických sil „neustále stojí na stráži před Bořím trůnem“ (neprestánno predstojášče Vladýčnu prestólu)⁸¹. Je skutečným *vůdcem* – velitelem nebeských sil (Činonačálňik výšnich sil), *zaujímajícím první místo* mezi řády beztělesných (Pervostojátěl Božěstvennych činóv)... Zbořný cit věřících a vědomí velké smělosti, kterou má archanděl před Hospodinem, nám dává možnost obracet se k němu ve snažné touze po záchrane: „vždy nás provázej a ochraňuj od každého d'ábelského napadení“ (iže vsehdá s námi choďjáj, i sochraňájaj vsjá ot vsjákaho dijávola obstojánija)⁸². Není třeba zdůrazňovat, že andělé, a to stejnou měrou platí rovněž pro archanděle, neustále chválí Hospodina: „Halelujah. Chvalte Hospodina stvoření nebeská, chvaltež ho na výsostech.“ (Žalm 148,1-2) či „Dobrořečte Hospodinu andělé jeho, kteříž jste mocní v síle, a činíte slovo jeho, poslušní jsouc hlasu slova jeho.“ (Žalm 103,20) Stvořitel nebe i země, Trojjediný Bůh, totiž veškerému stvoření vřtřpil touhu po dokonalosti a božské lásce⁸³, které se dosahují pouze v závislosti na jednotě s Ním, a nikoli autonomně. Andělé, kteří zůstali věrní Hospodinu i po odpadnutí některých nebeských sil spolu s původcem všeho zla, d'áblem, se v souladu s učením svatých Otců utvrdili v dobru a dokonale plní Boří vůli. Vždyť On je učinil svými duchy, „služebníky své plamen ohnivý“ (viz Žid 1,7).

Z církevní služby ke svátku archanděla Michaela je patrné, že jeho prvenství mezi řády nebeských sil je dáno také díky velké smělosti (Nebésnym pėrvenstvujaja v derznověňiji mnózim⁸⁴), kterou má ke svému Stvořiteli. Díky této smělosti byl učiněn hodným nazírat mnohá tajemství jako pozorovatel nevýslovných věcí v blízkosti „strašného“ trůnu Bořího. Modlitebně se k němu, po jeho zásluze, obracíme jako k očitému svědku a vykonavateli Bořích tajemství: „Spasiž nás, Archistratěgu Michaeli, ty, který zaujímáš mezi netělesnými anděly první místo a který jsi služebníkem božského vyzařování světla, sám očitý svědek a mystik (Bořích tajemství)“ (Bezplótných ánhelov pėrvyj jesí, i služitel Božěstvennaho svitozarėnija

⁸⁰ *Velikij Sbornik (I.). Časoslov, oktoich, obřča minėa*. Pravoslávna církev v českých krajích a na Slovensku 2002, s. 378.

⁸¹ Tamtéž, cit. dílo, s. 381.

⁸² Tamtéž, cit. dílo, s. 381.

⁸³ „Přapřičinou nebeského eróta je sám Bůh. Protože, pokud je eros láska, neboť je psáno: „Bůh je láska“ (1Jn 4,8), je jasné, že Bůh je vše sjednocující Eros, čili Láska.“ Více viz DIONÝSIOS AREOPAGITA (Sv.). *O mystické teologii. O božských jménech*, cit. dílo, s. 116–117 (komentář sv. Maxima Vyznavače č. 88).

⁸⁴ *Velikij Sbornik (I.). Časoslov, oktoich, obřča minėa*, cit. dílo, s. 382.

ónaho, samovídec že i tajínník⁸⁵, spasí ný, Michaíle Archistratíže)⁸⁶.

Archanděl Michael jako mocný *Archistratég*, tedy jako vrchní velitel horních nebeských sil, vyzývá zástupy lidí, aby spolu s ním slavili tento světlý svátek, Církvi ustanovený k oslavě jeho jména a současně i ke chvále samotného Hospodina. My, lidé, se proto utíkáme pod ochranu křídel tohoto svatého archanděla, neboť spatřujeme šíři a moc jeho záštity a modlíme se za jeho neustálé přebývání v naší blízkosti (sobluďaj i pokrývaj ny črez vsé žítije naše), zejména pak v době našeho odchodu z tohoto pozemského života, kdy je duše člověka zkoušena od zlých andělů a prochází tzv. celnicemi. Tehdy bude duše každého věřícího člověka toužebně vyhlížet svého osobního anděla, jakož i mocného Archanděla Michaela, aby se jí zjevil jako *pomocník nejlíbeznější* (I v čas Archánhele smértnyj, strášnjj, ty predstání pomóščnik vším nám blahoprijímňijšij)⁸⁷.



Zázračné projevy a zjevení svatého archanděla Michaela

Starec Paisij říkával, že malé děti vidí nebeská tajemství. „Jelikož jsou čisté, do svého společenství je přijímají svatí andělé, kteří stále hledí na Boží tvář.“⁸⁸ Věřící obyvatelé Betléma a jeho okolí zažili ve své historii již tolik znamení a prožili tolik zázračných událostí, že jim ani nepřipadalo zvláštní, že vidí anděle, Bohorodici nebo svatého velkomučedníka Georgia, kteří je napravovali při nějakém jejich pochybení. Tehdy byli lidé tak prostí, pokorní a jejich srdce a duše doslova úrodnou půdou, v níž se Boží se-

⁸⁵ Ze stichir na stichovně (Εἰς τὸν Στίχον, Στιχηρά Προσόμοια): „Τῶν ασωμάτων Ἀγγέλων, πρῶτος υπάρχει σαφώς, καὶ λειτουργὸς τῆς θείας, φωταυγείας ἐκεῖνης, αὐτόπτης τε καὶ μύστης, σώσον ἡμᾶς, Μιχαὴλ Ἀρχιστράτηγε, τοὺς ἐτησίως τιμώντάς σε εὐσεβώς, καὶ υμνοῦντας τὴν Τριάδα πιστῶς.“ Dostupné na internetu: <http://glt.xyz/texts/Nov/08.uni.htm>. Pozn.: Mystik (řec. μύστης) je někdo s hlubokou zkušeností Božího tajemství, v tomto kontextu zejména z pohledu pravoslavné křesťanské tradice.

⁸⁶ *Velikij Sbornik (I.). Časoslov, oktoich, obšča minéa*. Pravoslávna církev v českých krajích a na Slovensku 2002, s. 386.

⁸⁷ Tamtéž, cit. dílo, s. 386.

⁸⁸ CHRISTODOULOS SVATOHORSKÝ (jerom.). *Starec Paisij*. Prešov 1999, s. 195.

mínko dobře uchytilo, že nepotřebovali ani kázání, ani knihy či slova, ale cítili zcela intenzivně přítomnost samotných andělů, naší Panagie a všech svatých. Avšak dnes, když jsme my, lidé, zhrubli, a z našeho života se vytratil pokoj, Boží láska, jednoduchost, a naopak se rozmnožil hřích, rozklad, nezdrženlivost a špatnost..., jak můžeme doufat v to, že v tomto životě užijeme anděle a budeme s nimi společně oslavovat Boha?⁸⁹

Zázračné zjevení archandělovo na ostrově Mytilini (Monastýr Mantamadou)

Na řeckém ostrově Mytilini, ve starobylém monastýru svatých Taxiarchů, se uchovává dávné svědectví o zázračné události spojené se zjevením archanděla Michaela. Stalo se tak jednou, když monastýr přepadli Saracéni (piráti), ačkoli tato událost není zaznamenaná letopisecky. Saracéni tehdy, v domnění, že monastýr skýtá vzácné bohatství a poklady, zaútočili na zdejší mnichy a všechny povraždili, až na jednoho – poslušníka Gavрила, kterému se zjevil archanděl Michael, který v ruce držel plamenný meč. Svatý archanděl zahnal všechny piráty k moři, kde později našli jistou smrt. Po skončení tohoto zjevení se mnich Gavril rozhodl zpodobit tvář archanděla, jak ji právě spatřil, a použil k tomu hlínu smísenou s krví svých spolubratří. Tato ikona je dodnes chráněna v monastýrském chrámu, na místě zvaném Mantamadou.⁹⁰

Trojí zjevení sv. archanděla Michaela na hoře Gargano v Itálii

Kromě zázraku v Chónách ve Frygii na počátku křesťanských dějin, se udála celá řada více či méně známých zjevení, kterými archanděl Michael projevoval ve světě Boží vůli a obracel zraky věřících i nevěřících k pravé účtě k Bohu. Podobně tomu bylo i na hoře Gargano v dnešní Itálii.

Jistý bohatý šlechtic ze Siponta (dnes Manfredonia) jménem Gargano, muž zbožný a milosrdný k chudým, měl na svém panství horu, na níž se pásli jeho dobytek. Jednou se ze stáda ztratil zdivočelý býk. Hledali dlouho, až jej našli v hluboké, stěží dostupné jeskyni. Protože jej nedokázali chytit živého, rozhodli se ho zabít. Gargano na něj vystřelil z luku, šíp se však stočil na střelce a zranil jej. Gargano a jeho společníci v tom poznali zásah shůry a obrátili se na sipontského biskupa, aby jim vysvětlil smysl tohoto

⁸⁹ Viz ΙΓΝΑΤΙΟΣ (Αρχιμ). *Σύντομο ιστορικό, θάυματα, σημεία και αποκάλυψεις στην ιερά Μονή των Ποιμένων (1990–1971)*. Ι. Μ. των Ποιμένων 2007, s. 17–18.

⁹⁰ ΔΥΣΣΟΣ, Ε. *Το ιστορικό και θάυματα Ταξιάρχη Μανταμάδου*. Μυτιλήνη 1992, s. 57.

jevu. Biskup Lorenzo Maloriano (svatý Laurent(ios), původem Řek, občan konstantinopolský a příbuzný císaře Zenona, se tedy modlil k Bohu a nařídil svým věřícím třídenní půst, jen aby se mu dostalo světla poznání. Po třech dnech se mu tehdy (8. května 490) zjevil archanděl Michael a oznámil, že jeskyně je pod jeho ochranou a že sám Bůh si přál, aby byla zasvěcena jeho jménu, k úctě všech andělů. Naplněn radostí, vypravil biskup k jeskyni procesí kněží a věřících, přičemž bylo zjištěno, že jeskyně má tvar chrámu. Lidu se zmocnila zbožná bázeň, zvláště když se z hloubi jeskyně ozvaly andělské hlasy: „Zde je vzýván Bůh, zde je veleben Pán, zde je oslavován Nejvyšší.“ Biskup začal v jeskyni sloužit služby Boží. Událost se stala brzy známou v Itálii i v celé Evropě, k hoře Gargano směřovaly své kroky patriarchové, králové i císařové, biskupové a nesčetní poutníci. Událo se zde množství zázraků, bylo zde získáno mnoho milosti.

Druhý zázrak se udál 20. září 492, kdy na sipontský lid chtěli zaútočit Gótové. Svatý biskup Laurentios – podoben Mojžíšovi – vystoupil na horu Gargano a prosil o vítězství nebeského ochránce (svatého Archanděla). Během třídenního ultimáta se věřící na biskupovu výzvu postili, modlili a přistupovali ke svatým Tajinám. Na úsvitu 29. září, když se biskup modlil v chrámu Přesv. Bohorodice, se mu zjevil sv. Michael a přislíbil vítězství. Svatý archanděl Michael, vrhaje z hory Gargana ohnivé šípy, byl jasně viděn jako vojevůdce, pod jehož velením bojují všechny čtyři živly. Blesky zasahovaly barbary, aniž se dotýkaly obyvatel Siponta. Gótská armáda se obrátila na zmatený útěk, Sipontinští pronásledovali Góty až k Neapoli. Biskup se s obyvateli města odebral na Gargano, aby vzdal díky nebeskému zachránci. Při vchodu do jeskyně našli stopy nohou muže vyryté do kamene, zvěstující přítomnost sv. archanděla Michaela.

Třetí zjevení (r. 493) se událo tehdy, když se sipontský biskup vydal se svým lidem ke Garganu, aby pro potřeby Církve místo vysvětil. Když se nakonec svatému biskupovi Laurentiovi zjevil opakovaně sv. Archanděl, pravil mu: „Laurentie, nemusíš mou jeskyni již zasvěcovat, vybral jsem si ji za svůj úděl a již jsem ji zasvětil se svými anděly. Uvidíš jasná znamení tohoto zasvěcení. Umístil jsem v jeskyni svůj obraz, můj plášť a kříž, oltář postavili andělé. Této noci vejďte do mé jeskyně jen vy, biskupové, a za mé přítomnosti se modlete. Až zítra služte svatou Liturgii a podejte lidu svaté Přijímání. Uvidíte, jakým požehnáním jsem zahrnul tuto svatyni!“⁹¹ Na Garganu stojí jediná bazilika na světě, jež byla zasvěcena samotným sv.

⁹¹ LAURENT (Moine). *L'Archange Michel, chevalier de l'Apocalypse*. Lavardac (France): Monastère orthodoxe St. Michel, 1992.

Michaelem a anděly. Toto andělské zasvěcení slaví Církev každoročně 29. září.

Hora sv. archanděla Michaela ve Francii

V roce 709 se sv. archanděl Michael zjevil sv. Aubertovi, desátému biskupu v Avranches, a oznámil mu Boží vůli, podle níž měl biskup vybudovat chrám uprostřed moře, na vrcholku hory zvané Mohyla (La Tombe), jež se později začala nazývat Hora sv. Michaela (Saint-Michel). Aubert pokládal zjevení za klamné a nepodrobil se mu ani poté, co se znovu opakovalo. Když se Archanděl zjevil potřetí, zatlačil Aubertovi svým prstem na čelo a zanechal zde hluboký otisk, který je ještě dnes patrný na Aubertově lebce, uctívané v Avranches. Na tomto místě se dělo mnoho zázraků. Místní chrám byl během staletí zahrnován štědrými dary ke cti sv. Archanděla. Nejprve byl administrován zvláštními kanovníky, poté svěřen mni- chům řehole sv. Benedikta. Ve středověku se stal místem častých poutí.⁹²

Zázračná záchrana mládence Barnabáše v monastýru Dochiariou na Sv. Hoře Athos

V řeckém svatohorském monastýru Dochiariou žil jednou mladý posluš- ník Barnabáš, který byl zachráněn svatým Archandělem před jistou smrtí. Několik proradných mnichů jej chtělo ze ziskuchtivosti utopit, což také uči- nili. Mladého Barnabáše však zachránil sv. archanděl Michael, který jej vy- táhl z mořských hlubin a zázračně přenesl do monastýrského chrámu. Po- slušník Barnabáš se později stal též igumenem tohoto monastýru. Další zá- zrak se stal později, v roce 1229, kdy došlo k zázračnému zjevení pramene vody.⁹³

Zázračné zjevení sv. archanděla Michaela v Sergijské lávře (v Rusku)

Zázrak se stal v roce 1608, kdy se svatý Archanděl zjevil obráncům (mnichům) svaté Lavry a přislíbil jim pomoc při hájení monastýru před Poláky. Poláci nakonec, po téměř 16–ti měsíčním obléhání, odešli s nepo- řízenou a hrstka pravoslavných oslavovala Boha.⁹⁴

⁹² Tamtéž, cit. dílo.

⁹³ *Архистратиг Божий Михаил и воинство небесных сил*, cit. dílo, s. 24–28.

⁹⁴ Tamtéž, cit. dílo, s. 32–35.

Pravoslavné chrámy zasvěcené sv. archandělu Michaelovi

Snad v žádné pravoslavné místní církvi nechybí chrám či kaple zasvěcená svatým andělům. Ve významných historických křesťanských centrech bylo již v prvních staletích postaveno a zasvěceno mnoho chrámů právě svatému archandělu Michaelovi. Jedním z těchto míst je **Andělský hrad v Římě** (Castel Sant'Angelo). Když v roce 590 vypukl v Římě mor, papež Řehoř Veliký nařídil, aby bylo konáno kající procesí s modlitbami o zastavení pohromy. Jak se zástup přiblížil ke břehu Tibery, svatý pontifik uzřel na vrcholku Hadriánovy hráze svatého archanděla Michaela, kterak vrací do pochvy svůj hořící meč, což znamenalo, že zkouška skončila. Název Andělský hrad si podrželo císařské mauzoleum. Jedna z tamních kaplí je zasvěcena právě svatému Archandělovi. V Římě bylo ostatně v prvních staletích křesťanství sv. Michaelovi zasvěceno celkem 22 chrámů.⁹⁵

Dalším neméně významným místem bylo tzv. **Michelium u Konstantinopole**. Muž, řečený Akvilin, nemocný horečkou, se dal zavést ke chrámu sv. Michaela (někdejší svatyně Vesty). Svatý Michael se mu zjevil a přikázal, aby si uvařil odvar z vína, medu a pepře a namáčel v něm jídlo. Tak byl Akvilin uzdraven. Tak byla založena hlavní svatyně archanděla Michaela, tzv. *Michaelion*, nedaleko místa zvaného Sosthenion, které bylo vzdáleno přibližně 70 km od Konstantinopole.⁹⁶

Rovněž **Klášteř Zázraku** (Čudovský monastýr) v moskevském Kremlu, kde byli křtěni ruští carové, byl zasvěcen svátku zázračného zjevení archanděla Michaela v Chónách. Tradice významných křesťanských architektonických památek, zasvěcených bohoslužebné účtě ke svatému archandělu Michaelovi, byla tímto způsobem převzata a dále rozšířena i mezi pravoslavnými křesťany ze slovanských zemí.⁹⁷

⁹⁵ *Synaxis of the Archangel Michael and the Other Bodiless Powers* (online). [2014-11-05]. Dostupné na internetu: <http://oca.org/saints/lives/2013/11/08/103244-synaxis-of-the-archangel-michael-and-the-other-bodiless-powers>. A rovněž viz *Archangel Michael* (online). [2014-09-15]. Dostupné na internetu: [http://en.wikipedia.org/wiki/Michael_\(archangel\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Michael_(archangel)).

⁹⁶ Viz LAURENT (Moine). *L'Archange Michel, chevalier de l'Apocalypse*. Lavardac (France): Monastère orthodoxe St. Michel, 1992.

⁹⁷ Viz *Воспоминание чуда архистратига Михаила, бывшего в Колоссах, в Хонех. Святого мученика Евдоксия (6 сентября)*. Библиотека святоотеческой литературы (online). [2014-11-14]. Dostupné na internetu: <http://days.pravoslavie.ru/Life/life1461.htm> a <http://orthlib.ru> (http://www.orthlib.info/Menaia/Rjadovaja-Minea/03-November/Menaion-03_November.html).

Oslavy svátku svatého archanděla Michaela v různých církevních tradicích

Nejznámější svátek svatého archanděla Michaela a všech nebeských sil slaví Pravoslavná církev vždy 8. listopadu. V Sosthenionu, u Konstantinopole, býval svátek svatého archanděla slaven 9. června. Římsko-katolická církev (viz *Menologium Salerianum*) dodržuje stejný den oslavy (8. listopadu) jako Pravoslavná církev, i když v rámci místní římské tradice⁹⁸ (viz *Martyrologium Romanum*⁹⁹) prezentuje ještě jiný den jako památku svatého Archanděla (8. května). Naopak, arabsko-egyptské martyrologia zachovávají jako den svátku 6. června. I přes různé církevní tradice, pokud jde o oslavu dne, je patrné, že ve skutečnosti panuje poměrně jednotný výklad role svatého archanděla Michaela v dějinách spásy lidstva, kde je jeho osobnosti přisuzováno zcela klíčové poslání.

**Kéž bychom byli všichni neustále chráněni
pod mocnými křídly svatých Archandělů!**



⁹⁸ *Saint Michael the Archangel* (online). [2014-11-15]. Catholic Encyclopedia. Dostupné na internetu: <http://www.newadvent.org/cathen/10275b.htm>.

⁹⁹ *Martyrologium Romanum* (Římské martyrologium) je oficiální seznam světců uznávaných římskokatolickou církví. Oproti liturgickému kalendáři, který obsahuje vybrané světce, je martyrologium kalendářně uspořádaný seznam světců uctívaných v různých církevních obcích. Rozdíl mezi martyrologiem a kalendářem je v tom, že martyrologium obsahuje pouze mučedníky, kdežto liturgický kalendář obsahuje i další světce, panny apod. Další rozdíl spočívá v tom, že v martyrologiu jsou i ti světci, kteří nebyli liturgicky slaveni (v praxi to znamená, že obsahuje řadu málo známých, častokrát lokálních světců).

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

АВЕРКИЙ, архиеп. (ТАУШЕВ) - СЕРАФИМ, иером. (РОУЗ).
АПОКАЛИПСИС в учении древнего Христианства. Москва 2001.

ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΙΤΗΣ. Η παρουσία μας εις τον νάον. In: *Περί Θεού. Λόγος αισθήσεως. Οκτώ κείμενα πνευματικής αγωγής*. Αθήνα 2004, 102–115.

АМФИЛОХИЈЕ, РАДОВИЋ (Митрополит). Исихасм као освајање унутарних простора. In: *Основи православног васпитања*. Београд 2006.

Archangel Michael (online). [2014-09-15]. Dostupné na internetu: [http://en.wikipedia.org/wiki/Michael_\(archangel\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Michael_(archangel)).

Архистратиг Божий Михаил и воинство небесных сил. Православный мир. Москва 2006.

BASIL Z CAESAREJE (Sv.). *Devět kázání o stvoření světa*.
ΟΙΚΟΥΜΕΝΗ. Praha 2004.

BIBLE SVATÁ ANEB VŠECKA SVATÁ PÍSMATA STARÉHO I NOVÉHO ZÁKONA. Podle posledního vydání Kralického z r. 1613. Česká biblická společnost 1991.

Воспоминание чуда архистратига Михаила, бывшего в Колоссах, в Хонех. Святого мученика Евдокия (6 сентября). Библиотека святоотеческой литературы (online). [2014-11-14]. Dostupné na internetu: <http://days.pravoslavie.ru/Life/life1461.htm> a <http://orthlib.ru> (http://www.orthlib.info/Menaia/Rjadovaja-Minea/03-November/Menaion-03_November.html).

DIONYSIOS AREOPAGITA. *Listy. O mystické theologii*. (překl. a pozn. Vojtěch Hladký a Martin Koudelka). Řecko-české vydání. Praha: ΟΙΚΟΥΜΕΝΗ 2005.

DIONÝSIOS AREOPAGITA (Sv.). *O nebeské hierarchii*. Vyšehrad 2009.

DIONÝSIOS AREOPAGITA (Sv.). *O mystické teologii. O božských jménech*. S komentáři sv. Maxima Vyznavače. (z ruštiny přeložil Alan Černohous). Nakl. Dybbuk 2003.

ДИМИТРИЙ РОСТОВСКИЙ. *ЖИТИЯ СВЯТЫХ. III. НОЯБРЬ. Сабор святого Архистратига Михаила и прочих небесных сил безплотных*. КОВЧЕГ, МОСКВА 2003.

ΔΥΣΣΟΣ, Ε. *Το ιστορικό και θάυματα Ταξιάρχη Μανταμάδου*. Μυτιλήνη 1992.

GEORGIOS (Archim.). The contribution of Theotokos to man's deification. In: *Deification as the purpose of man's life*. Holy Monastery of St. Gregorios. Mt. Athos 1997, s. 20–23.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ (Αρχιμ.). Η άσκησις εις τήν Ορθοδοξίαν. In: *Θέματα εκκλησιολογίας και ποιμαντικής*. Άγιον Όρος 1999, s. 63–92.

HIEROTHEOS OF NAFPAKTOS (Metropolitan): *Life after Death*. Birth of Theotokos Monastery 1998.

CHRISTODOULOS SVĀTOHORSKÝ (jeromonach). *Starec Paisij*. Vydavatel'stvo Cuper, Prešov 1999.

ΙΓΝΑΤΙΟΣ (Αρχιμ.). *Σύντομο ιστορικό, θάυματα, σημεία και αποκάλυψεις στην ιερά Μονή των Ποιμένων (1990–1971)*. Ι. Μ. των Ποιμένων 2007.

ILARION (ALFEJEV). *Izák Syrský a jeho duchovní odkaz*. Pavel Mervart 2010.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ (Άγιος). Περί διακρίσεως. In: *Κλίμαξ, Λόγος ΚΓ'*. Έκδ. Ι. Μ. Παρακλήτου, Ωρωπός Αττικής 1978, s. 289..

ЈУСТИН (ПОПОВИЋ). СВЕЧАРСКА ЖИТИЈА. *СВЕТИ АРХАНГЕЛ МИХАИЛ*. Манастир ХИЛАНДАР 1995.

ΚΟΣΜΑΣ (Ιερομ.). *Αποκάλυψις σε εικόνες*. 3. vyd., Ορθοδόξου Χριστιανικής Αδελφότητας Λυδία 1999.

KLEMENS ALEXANDRIJSKÝ. *Pobika Řekům*. Herrmann a Synové, Praha 2001.

ΜΕΛΕΤΙΟΣ (Ο Κατάνγκας). Η ίδρυση δύο μοναστηριών Ι. Επισκοπής Κατάνγκας. In: *ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ* (Περιοδικό Ορθόδοξου Εξωτερικής Ιεραποστολής, roč. ΚΑ), č. 81, Θεσσαλονίκη 2010, s. 62–65.

LAURENT (Moine). *L'Archange Michel, chevalier de l'Apocalypse*. Lavardac (France): Monastère orthodoxe St. Michel 1992.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΕΛΙΜΠΟΒΙΤΣ (Άγιος). Άγγελοι - οι πρεσβύτεροι αδελφοί μας. In: *Πάτερ ημών*. Αθήνα 2003, s. 95–121.

NOVÁK, A. J. *Pravidla všeobecných a místních sněmů i sv. otců pravoslavné církve*. Pravoslavná církev v Československu 1995.

Ο Άγιος Σπυρίδων ο Θαυματουργός. Βίος, Θάυματα, Παρακλητικός κανών,

Χαιρετισμοί, Εγκώμια. Ιερά Μονή Παντοκράτορος Σωτήρος Χριστού, Κέρκυρα 2004.

Ορθρος αγίου Σπυρίδωνος του Θαυματουργού. Συναξάριον (online). [2014-08-25]. Dostupné na internetu:

<http://www.vlioras.gr/God/AgiosSpyridon/IMCorfuSpyridon.htm>.

Όσιος Σέργιος του Παντονέζ. Ι. Μ. Παρακλήτου, Ωρωπός Αττικής 1991.

The Divine Liturgy. Explained. A guide for Orthodox Christian worshippers. Papadimitriou Publ., Athens 2000.

Saint Michael the Archangel (online). Catholic Encyclopedia. [2014-11-15]. Dostupné na internetu: <http://www.newadvent.org/cathen/10275b.htm>.

Synaxis of the Archangel Michael and the Other Bodiless Powers (online). [2014-11-05]. Dostupné na internetu:

<http://oca.org/saints/lives/2013/11/08/103244-synaxis-of-the-archangel-michael-and-the-other-bodiless-powers>.

Velikij Sbornik (I.). Časoslov, oktoich, obšča minéa. Pravoslávna církev v českých krajinách a na Slovensku 2002.



Obsah

Slovo úvodem	3
Svatí andělé, jejich poslání a význam	5
Existence svatých andělů podle Písma Svatého	9
Existence svatých andělů v učení svatých Otců	10
Archandělé uvnitř nebeské hierarchie	13
Komentáře sv. Maxima (Vyznavače) k učení o andělech sv. Dionýsia (Areopagity)	14
Účast svatého archanděla Michaela v díle spásy člověka	17
Svatý archanděl Michael	17
Příklady úcty projevované archandělu Michaelovi v pravoslavné hymnografii	20
Zázračné projevy a zjevení svatého archanděla Michaela	22
Zázračné zjevení archandělovo na ostrově Mytilini (Monastýr Mantamadou)	23
Trojí zjevení sv. archanděla Michaela na hoře Gargano v Itálii	23
Hora sv. archanděla Michaela ve Francii	25
Zázračná záchrana mládence Barnabáše v monastýru Dochiariou na Sv. Hoře Athos	25
Zázračné zjevení sv. archanděla Michaela v Sergijské lávře (v Rusku)	25
Pravoslavné chrámy zasvěcené sv. archandělu Michaelovi	26
Oslavy svátku svatého archanděla Michaela v různých církevních tradicích	27
Seznam bibliografických odkazů	28
Obsah	31